

Ristningar

ÄRGÅNG 7, NUMMER 24

2014 SEPTEMBER

HUVUD- ARTIKLAR

- FRED i 200 år
- Knutstorps Herrgård

I DET HÄR NUMRET:

FRED i 200 år	2-3
Knutstorps Herrgård	4
Nationaldagsfirande	5
Halvårsrapport från fornminnesinventeringen 2014	5
Budkavle	5
Växjöresan	6

Högländets Fornminnesförening

Vi är inne i en intensiv period av året och samtidigt blickar vi tillbaka mot en försommar och sommarperiod som har varit fantastisk. För den som har varit runt på olika platser finns det kanske upplevelser att berätta. Ni får gärna skriva ned sådana upplevelser och skicka in till redaktionen. Finns det bilder så är det ännu bättre. För oss är det bra att ha material till kommande utgåvor när inte det är lika angenämt att vara ute på upptäcktsfärd. Ena halvan av redaktionen har varit ute just på sådana utflykter som vi härmed försöker förmedla och få er att eventuellt besöka de beskrivna platserna själva. Fornminnesinventeringen har börjat igen för säsongen. Askeryd i Aneby kommun är den socken där vi nu i höst är koncentrerade på. Hasse Forssander berättar i nyhetsbrevet om vårens fynd.

Vi är också inne i en period med många aktiviteter. Näst sista helgen i augusti var det dags för den årliga tvådagarsresan, denna gång till Kronobergs län till området runt sjön Åsnen samt Växjö stad där vi också övernattade. På hemvägen passerade vi de östra delarna av Växjö kommun med dess sevärdheter. Irene Rosén har skrivit ned en skildring som finns i detta nummer.

Nässjö stad fyllde 100 år den 6 september och det firades bl.a. med en jubileumsutställning på Kulturhuset Pigalle i Nässjö. Vi deltog med en skärmutställning och ett bildspel tillsammans med Lövhults Järnåldersby. Hela redaktionen samt Hasse Forssander och Karl-Erik Samuelsson växlade om att finnas på plats tillsammans med flera från järnåldersbyn så att vi kunde hjälpa varandra. Många besökare kom till vårt bord och en hel del informationsmaterial gick åt. Samti-

digt hade vi två vikingar som promenerade runt i centrum vid några tillfällen och väckte stor uppmärksamhet och en hel del frågor, särskilt från yngre barn.

Vår nytillverkade utställning som vi nu använde i Nässjö för första gången kommer att användas lördagen den 13 september i Aneby på Föreningslivet på Furulid där Hasse Forssander, Göran Sigfridsson och Greta Forsberg kommer att ställa upp.

Sedan återstår det en visning av utgrävningen vid Bredestad vid den nya sträckningen av riksväg 32 den 18 september och utflykt till Tabergsområdet och Norrahammar den 20 september. Därefter är det dags att sätta punkt för detta år och börja planera för nästa! Till vår hjälp har vi gjort en enkät som vi vill att ni besvarar för att vi ska få tips och idéer till nästa års program.

Redaktionen

En påminnelse till alla flyttfåglar: När ni får ändrad adress, telefon eller e-postadress så vill föreningen få ändringen också. Det är synd om vi skulle hugga i sten med Ristningar.....

Ordförande har ordet

Det mesta är sagt ovan men jag vill passa på att önska alla en lugn och fin höst och vinter!

Just nu håller jag på med detaljerna kring årets sista aktivitet, utflykten i Jönköping. Tyvärr måste jag konstatera att uppslutningen är

mycket dålig.

Vill ni ha några andra utflykter? Vill ni vara inomhus? Vill ni vara med och gräva?

Passa på att skicka in vad ni tycker i enkäten på sidan 5.

Kan konstatera att Växjöre-

san var mycket trevlig, bara tråkigt att när vi har medlemmar som lägger ner mycket så är uppslutningen så dålig.

Lars

FRED i 200 år

Torsdagen den 14 augusti 2014 var det 200 år sedan den siste svenske soldaten stupade i ett svenskt krig. Det var den 32-årige soldaten Berndt Storm som dödades i slaget vid norska Kjölbjergsbro på eftermiddagen den 14 augusti 1814.

Fredsavtalet slöts i staden Moss i Norge den 14 augusti 1814 och därmed inleddes den nu mer än 200-åriga freden.

Sverige har den längsta freden i världen, Schweiz är tvåa i detta fantastiska världsmästerskap!

Det skulle vara naturligt med ett sprakande jubileumsår med firande på gator och torg, med musik, dans och tal och festklädda människor. Det har inte blivit mycket av detta. Riksdagen nöjde sig med en kort ceremoni i januari. På några få platser i landet (Kungälv och Uppsala) har det firats.

Den förste regenten under den 200-åriga fredsperioden var den franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte. Han styrde först Sverige och Norge som kronprins och blev år 1818 Sveriges och Norges kung under namnet Karl XIV Johan. Under sin tid

som kronprins ledde han de allierades arme till seger mot Napoleon i slaget vid Leipzig 1813.

Efter Leipzig marscherade de svenska trupperna mot Danmark. Schleswig-Holstein ockuperades och efter en kort drabbning vid Bornhöff gav Danmark upp. Den 14 januari 1814 slöts fred i Kiel och Sverige fick Norge av Danmark. I 400 år hade Norge och Danmark varit förenade. Det norska folket gjorde motstånd och Karl Johan ryckte in i Norge. Det blev ett kort och relativt oblodigt krig vars sista slag var i Kjölbjergsbro den 14 augusti 1814, för 200 år sedan.

Varför firar vi inte dessa 200 år av fred på ett nationellt och mer omfattande sätt?

Det finns hyllmeter av böcker om första världskrigets utbrott för 100 år sedan. Ett krig som blev en historisk vattendelare och kom att kallas ”Det stora kriget”. Sverige med sin neutralitetspolitik stod utanför detta krig.

Vad kan vi lära av detta ?

Hur kan vi bevara freden ?

Fredspolitik är inget självklart i Sverige. Vi sjunger i vår national-

sång: ”Du tronar på minnen från fornstora dar...”. Det fanns grupper i vårt land som ville gå i krig mot Norge år 1905. Under det kalla kriget verkade många för svenska kärnvapen. Sveriges anslutning till NATO diskuteras.

En *liten* del av försvarsanslagen går till freds- och konfliktforskning.

Enligt Elisabeth Sandlund i tidningen Dagen så ”är det en paradox att ett fredsälskande och fredsbevarande land samtidigt kan vara en av världens största vapenexportörer räknat per invånare, med stadigt stigande omsättning och en växande kundkrets”.

”Forskning visar att konfliktförebyggande och fredsbevarande insatser är de bästa och mest kostnadseffektiva vägarna till en varaktig fred. Tyvärr syns inte detta i försvarsanslagen. Riksdagen har en tendens att nervöst och vanemässigt sträcka sig efter stridsyxan så snart oron ökar i närområdet.” Håkan Arenius, tidningen Dagen.

Som sagt, freds- och konfliktforskning får endast några procent av försvarsanslaget.

Vi måste öka satsningen på forskning samt utbildning inom detta område.

”Fredsavtalet slöts i staden Moss i Norge den 14 augusti 1814”

Formar skolan en fredskultur motverkar det mobbning samt ger en grundkompetens för fredsinsatser.

Under min skoltid fick jag lära mig att hjältekungarna var: Gustav Wasa, Gustav II Adolf, Karl XII, m.a.o.. krigarkungarna, ”Kung Karl den unge hjälten han stod i rök och damm.....”

Finns dessa värderingar kanske fortfarande i skolans värld och i samhället i stort? Är kanske därför vi inte firar 200 år av fred på ett omfattande nationellt sätt?

Karl XIV Johan sågs inte som en hjältekung. Han fick med sina 40 år som kung inleda vår 200-åriga fredsperiod. Han var emot Napoleons enväldsmakt och krigspolitik. Fred var ett av hans mål. I sitt tal till ständerna år 1810 sa han: ”Fred är det enda ärorika målet för en vis och upplyst regering”

Karl XIV Johan var i många avseende frihetsvänlig, han var lyhörd för folkets önsknings om inflytande och medbestämmande. Detta bidrog till den fredliga samhällsutvecklingen i Sverige och Norge från 1800-talets början och framåt. Han ville avstå från krigiska äventyr och föra en neutralitetspolitik. Med få undantag har Sverige förblivit neutralt. Viktigare är att vi har varit alliansfritt.

Karl XIV Johan skapade genom en klok och framsynt politik förutsättningar för 200 år av fred.

Låt oss minnas hans kungsord: ”Fred är det enda ärorika för en vis och upplyst regering”.

Jan-Olov Adolfsson

Karl XIV Johan, anfader till kungaätten i Sverige

KNUTSTORPS HERRGÅRD

”Det speciella med Knutstorps Sparkling, som gjordes av krusbär och vita vinbär från gården, var att det jäste på flaskan”

Anteckningar från samtal med ägaren Bertil Wörnberg som är medlem i Fornminnesföreningen och som var med och startade föreningen.

Gården låg ursprungligen vid sjön som utflyttargård från Flisby sockenkyrka och fortfarande ser man terrasserna som hörde dit. Nuvarande herrgård byggdes 1831 och består av huvudbyggnad med 17 rum och kök, statarlänga (kvadratisk) och arrendebostad. Huvudbyggnaden är byggd i empirestil men har inspirerats av antiken och Palladio, dominerande arkitekt på 1500-talet. Fastigheten omfattar över 300 ha och området är klassat som geologiskt riksintresse som sträcker sig upp till Bredestads kyrka och byggnaderna är byggnadsminnesförklarade. Jorden har odlats sedan urminnes tider och även annan verksamhet har förekommit. Här har funnits tegelbruk, kvarn och mejeri m m.

Från 1831 ägdes Knutstorp av fältkamrer Dahlström som var chef för soldaterna som byggde Göta Kanal. Han ansvarade för arkiv som krävde fukt- och brandsäker förvaring och för soldaternas avlöningar och därför har källaren golvvärme.

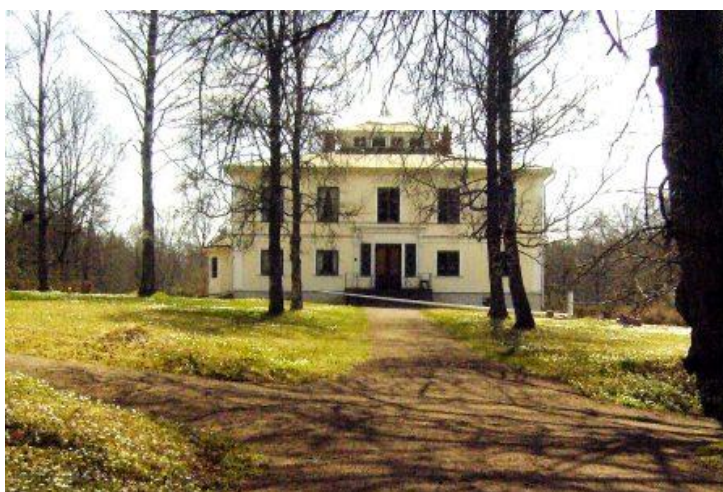
Från 1888 ägdes gården av Gustel Groms, Bertil Wörnbergs morfar. Han sägs vara den som startade produktionen av det mousserande vinet Knutstorps Sparkling men vinhantering hade förekommit i släkten sedan början av 1800-talet och det

finns ett diplom från Frankrike daterat före 1880-talet. Groms far hade en affär i Göteborg där han sålde ”Populär Punsch” (ja, den hette så). Den fungerade också som grossistfirma eftersom punschen såldes över hela landet. Det speciella med Knutstorps Sparkling, som gjordes av krusbär och vita vinbär från gården, var att det jäste på flaskan och inte som brukligt var tillsattes kolsyra.

Bertil Wörnberg tillträdde som ägare 1955 då han övertog skötsel och arrende. Han drev lantbruk, hade mjölkproduktion och fåravel och så vinproduktion. 1970 slutade han med vinproduktionen som då hade utvecklats från 4000 flaskor per år till 45000 flaskor per år. Utrustningen för vintillverkningen har dock lämnats kvar orörd och utgör ett litet museum. Under sommaren har Bertil guidning och visning för allmänheten på lördagar. Man kan även vandra genom Knutstorps ängs- och hagmarker som ingår i ett naturvårdsområde.

Hela Svartådalen är gammal kulturbygd med lämningar från olika tidsåldrar och på Knutstorps område finns ett antal fornminnen i form av gravar, hålvägar, odlingsrösen m m. En del rösen är väldigt stora och kan tänkas ha tjänstgjort som underlag för förvaring av hö. Det finns också 3 dammar som grävts för att driva såg, kvarn, tröskverk m m. Grävningen utfördes av de soldater som hade arbetat med utgrävningen av Göta Kanal.

Greta Forsberg Publ. med tillstånd av Bertil Wörnberg

Knutstorps Herrgård

Foto Hans Forssander

Nationaldagsfirandet i Aneby var i år i Bredestad och Göran Sigfridsson och jag ställde upp med föreningens fana.

Greta

Greta i festkläder!

Foto Anders Fjordmark

Källaren vid Røjstugan

Arkeolog Linnea Kallerskog och Göran Sigfridsson

Halvårsrapport från Forn- BUDKAVLE TILL PROGRAM- minnesinventeringen 2014 KOMMITTEN

Sökandet efter fornlämningar har fortsatt i Frinnaryd och Marbäcks socknar och båda är nu färdiginventerade. Deltagit har Göran Sigfridsson, Michael Wallin, Jan-Olof Adolfsson och Hans Forssander. Ledare för projektet har som tidigare varit Arkeolog Linnea Kallerskog från Jönköpings Länsmuseum som kontrollerat och granskat det vi hittat.

Frinnaryds socken: Ett större område med röjningsröse genomsköptes i en beteshage tillhörande gården Brinka Raä nr Frinnaryd 181. Bänarp med anor från medeltiden där fann vi bl.a. ålderdomliga rösen i både skog och änsmark. En lertäckt med närmare ett 20-tal större och mindre gropar. Raä nr Frinnaryd 174. Här fanns också en källare med stenvalv där tillhörande husgrunder troligen blivit bortgladade. Raä nr Frinnaryd 176. Uppre i Norra Sundhult påträffades två områden med odlingsrösen i skogs- och hagmark. Raä nr Frinnaryd 170. Sista platsen som inventerades var backstugan Fridebo nära gränsen mot Östergötland i Frinnaryds allmänning. Raä nr 175.

Marbäcks socken: Inventeringen har gjorts i nordöstra delen av socknen ifrån gården Blekinge i norr och ner till Kopparp i söder. En del av platserna vi genomskötte har gränsat mot Frinnaryd och Askeryds socken. Övriga många torp- och backstugelämningar har hittats som inte tidigare varit inventerade även fyra områden med fossil åkermark och fyra stycken kolbottnar.

Inventeringen fortsätter nu i Askeryds socken med början i norra delen.

Hans Forssander

För att kunna göra ett ännu bättre program till 2015 vill vi veta vad som har varit bra under 2014 och tips och förslag på nya aktiviteter och utflyktsmål för 2015.

Ni som har e-post får också dessa frågor i ett separat dokument till Ristningar. Ni andra får klippa ut frågorna och posta till Greta Forsberg, Västra Strandgatan 11, 578 31 ANEBY. Senast den 15 oktober vill vi ha ditt svar.

Har du varit med på någon aktivitet under 2014?

Vilka utflyktsmål/resmål vill du se 2015?

Har du tips på någon annan slags aktivitet än resor och halvdagsutflykter som skulle vara intressant?

Andra synpunkter om föreningen som du anser är värdefull att få framföra?

Höglandets

Fornminnesförening

c/o Michael Wallin

Grängsgatan 32

571 32 NÄSSJÖ

Redaktion:

Michael Wallin

Lars Ljungberg

E-post:

nyhet@fornminne-hogland.se

Vi finns på webben, besök oss på:

<http://www.fornminne-hogland.se>

Växjöresan

Dag 1

Vi startade vår tvådagarsresa mot Varend i regn. Vädergudarna ville oss emellertid väl och vi kunde efter fikapaus utan regnkläder, se Tunatorps gravfält, som ligger så vackert vid Helgasjön.

Några nedslag i det digra programmet:

Kulturarvscentrum i Växjö

Det invigdes dagen före vårt besök och vi blev första besöksgrupp. Vi fick professionell guidning av deras stora samlingar. En blandning från forntid till modern tid. Alltifrån stenyxor till traktorer.

Bergkvara slottsruin

Ett medeltida "höghus" på sex våningar, uppfört av Ture Trolle på 1470-talet. Runt 1500 var slottet herresäte för ca 1500 gårdar

Trolle var danskvän och fördrevs under Dackefejden då Nils Dacke tog Bergkvara som sitt residens. Trolle återfick emellertid sitt Bergkvara efter upproret.

Limmerör

Smålands största gravröse påstås det. Det var imponerande och blev inte sämre av att det omgavs

av fin karljohansvamp.

Kvällen ägnades åt trevlig samvaro och god mat på lokal.

Dag 2

Orraryds gravfält

Fältet består av minst 181 gravar, däribland välvda rösen, stensättningar och treuddar. Variationen av gravformer är typisk i det gamla Varend. Flertalet gravar är från yngre järnåldern men fältet har använts redan under bronsåldern.

Det är en häftig upplevelse att gå omkring på det stora gravfältet som inte är restaurerat. Det sätter verkligen fantasin i rörelse.

Inglinge hög

Vi blev framförallt imponerade av ett stenklott som för 1500 år sedan placerats på gravmonumentet. Det är vackert utsirat av skicklig stenhugare. Denna storhög markerar att platsen var helig.

Länsmuseet i Växjö

Här blev det ett snabbbesök. Jag tyckte att utställningen om ismannen Ötzi var särskilt spännande. Museet gav mer smak så dit vill jag återvända.

Teleborgs slott

Vi blev guidade av Maria, en entusiastisk entreprenör. Hon berättade livfullt och engagerande om Sveriges näst yngsta slott. Det lät byggas av Fredrik Bonde som morgongåva till Anna Koskull. "Vad gör inte en Bonde för sin Koskull".

Drevs kyrka

Även här berättade en entusiastisk guide och tillika bybo om kyrkan från 1100-talet. Kyrkan är den äldsta bevarade i Kronobergs län. Vi fick inblick i byns historia. Man hade en gång tagit strid mot biskop

Esaias Tegnér, som ansåg att kyrkan skulle rivas. Byns sammanhållning var och är påtaglig, det fick vi klart för oss.

Två intressanta dagar närmade sig sitt slut.

Anna och Michael har lagt ned mycket arbete för att få allt att klaffa. Det förstår vi. Under resan berättade de om de platser vi besökte på ett informativt och intresseväckande sätt.

Stort tack båda två!

Irene Rosén

Bergkvara slottsruin